

BERLIN, MILANO ÉS BUKAREST

A ROMÁN KÜLPOLITIKA ALAPJÁT egyszerű tétel képezte: párizskömyéki szerződések három háborút veszített államból csatoltak területeket Romániához, mely ezenkívül Besszarábiát elvette Oroszországtól, volt szövetségésétől. Oroszország mai napig nem ismerte el Besszarábia annexióját; a megcsontított országok revíziót követelnek: a határok nincsenek biztonságban. Románia védi területének integritását: fegyverkezik és szövetségeseiket tart. Ezelőtt pár nappal, december elején mondotta Iorga a szenátusban: „Ha Románia külpolitikáját meg kell határozni, így képzelem: védelemre szoruló határaink vannak... azoknak az oldalán kell hogy legyünk, akiknek hasonló a helyzete s hálánkat meg kell hogy őrizzük azokkal szemben, akiknek segítségével odajutottunk, hogy vannak határaink, melyeket védenünk kell.“ Akiknek határait köszöni Románia, azok közül mindig rendületlenül mellette állt Franciaország s akiknek segítségére határai védelmét illetőleg feltétlenül számíthatott, a kisantant volt: mind a statusquo védői, a párizskömyéki szerződések fenntartói.

A külpolitikának ezt az úgyszólván logikai megalapozottságát a huszas évek óta Titulescu képviselte, aki az országnak azóta folyton hol külügyminisztere, hol londoni követe és népszövetségi megbízottja volt. S a külpolitikának ezt az irányát támogatta minden politikai párt, míg felfogásának tisztán az országos érdek, hatalmi vonatkozások szabtak utat. De amint a külpolitikára, az államokkal szemben érzett rokonszenvre belpolitikai irányok, „világnézeti“ felfogások kezdtek irányítóig hatni, az eddigi külpolitikai kapcsolatok meg kellett, hogy lazuljanak.

Ennek nyomai voltak észrevehetőek az elmúlt év folyamán.

ROMÁNIÁBAN, mint e folyóirat nemrég száma megírta,¹ a nagy pártok közül a „nemzeti-keresztyén“ Cuza—Goga-párt erősen konzervatív és élesen antiszemita nacionalista párt s az utóbbi időben mindjobban olyan hangulatai vannak, melyek nagy hasonlóságot árulnak el a párt és a német nemzeti szocialista felfogás között. Mikor Dinu Bratianunak, a liberális párt vezérének egy gyűlésen kicsúszott a szájából az a mondás, hogy „Románia a románoké“, Goga lapja, a „Tara Noastra“ tiltakozott, hogy ezt a jelszót más párt emlegesse,

¹ Magyar Szemle 1936 július, „Pártok és politikusok Romániában.“

mint a „nemzeti-keresztyén“, mely egyedül áll határozottan a faji egységre alapított nemzeti állam gondolatán.

Nyíltan azonban egyelőre nem merték bevallani a nemzeti szocializmussal való szellemi közösséget. Még 1935 őszén tiltakoztak, hogy a pártnak valami köze volna a német politikai felfogáshoz. A trónbeszéd tárgyalása alkalmával decemberben Goga is, Cuza is felszólalt.

„A politikai mozgalmak“, — mondta Goga — „ma az egész világon mindenütt a nemzeti eszme légkörében folynak. Ott van a fasizmus, ott van a német nemzeti szocializmus s ilyen mozgalmat láthatunk Franciaországban. A felfogásokban van gondolatbeli rokonság, valami szerves összefüggés, de — annyiszor kérdeztem már —: lehetünk-e mi olyan nemzeti szocialisták, mint a németek? Hogy lehessünk mi nemzeti szocialisták, mikor nálunk nincs komoly szocializmus? Micsoda közösség lehetne a németországi szociális és szocializáló törekvések és a mi helyi igényeink között? Semmi a világon. Mi szerves, egységes román megnyilatkozást képviselünk, nemzeti és nacionalista gondolatkörünkbe foglalva ...

Mégis nap-nap után úgy beszélnek rólunk, mint Berlin szolgahadáról, szemünkbe vágják népünk latinságát, emlegetnek nemzeti érzést, határokat, melyeket mi revideálni akarunk \$ adnak leckét a hazafiasságból ma nekem, holnap neked, holnapután másnak, mert határtalan az arcátlanságuk.“

Még meggyőzőbben bizonyította Cuza ugyanazon alkalommal, hogy pártjának semmi köze a nemzeti szocializmushoz:

„Ellenfeleink“ — fakadt ki — „azzal vádolnak, hogy elveinket Hitlertől vettük át s mi hitleristák vagyunk.

Én ezeket az elveket 1889-ben kezdtem hirdetni, abban az évben, melyben Hitler született. Talán természetes, hogy azokat nem kaphattam Hitlertől, mikor születése előtt négy hónappal írtam le.

A mi elvünk a nemzetiség törvényén, mint természeti törvényen alapul. A nemzeti, az emberi kultúra teremtő ereje, a kultúra a nemzeti fenntartója. Minden kultúra alapja a nemzeti. Nemzet nem élhet idegen szervvel összekeverve.“

Ezek a tiltakozások nem sokat használtak azzal a ténnyel szemben, hogy úgy a nemzeti-keresztyén párt, mint Vajda és a köréjük csoportosuló töredékek felfogásban az állam faji megalapozásával és antiszemitizmusukkal teljesen a német nemzeti szocializmus gondolatkörében mozognak; a nemzeti kisebbségekkel szemben, legalább Cuzáék részéről tanúsított inkább megvető, mint ellenséges magatartásuk is a nemzeti szocializmus semlegességére emlékeztet.

E gondolatközösség teremtett vonzalom annál kevésbé maradhatott befolyás nélkül külpolitikai irányukra, mert június elején a Blum-kormány került Franciaország élére, egy olyan szélső baloldali alakulat, mely nemcsak rokonszenves nem lehetett Cuzáék előtt, hanem egyenesen gyűlöletes volt.

Oroszországot egy szocialista-kommunista irányzat kerítette hatalmába, — írta a „Tara Noastră“ — ott hiányzik a politikai érettség és hazafiasság: de ezt a monstrozitást lehetetlen megérteni Franciaországban. „Mi semmi körülmények között el nem hisszük“, — folytatta — „hogy a francia nép, megacélozva egy nagyszerű történeti fejlődésben, végigélve napóleoni idöket, melyek elhomályosíthatatlan glóriát vontak e nemzet köré, folyton emelkedve, békében és háború-

ban kidomborítva fájának géniusztát — nem, mi nem hisszük, hogy ez a nép egy zsidó-marxista összeesküvés áldozata lehessen.“ Azután következik a zord következtetés: „Egy régi kultúrájú, fényes múltú nép megengedheti magának ezt a pillanatnyi luxust: mi nem... De azzal a meggyőződéssel, hogy a francia népet semmi külső erő le nem győzi, a történeti Franciaországgal továbbra is lelki barátságban fogunk maradni.“

Tehát nem politikai barátságban a jelen Franciaországával, hanem lelki barátságban a történeti francia állammal.

Az antipatikussá vált marxista Franciaország helyett most már nyíltabban lehetett más barátot keresni.

Egyik augusztusi számában a legélesebb antiszemita jobboldali lap, a „Porunca Vremii“, azt írja, hogy folyton és mindenütt vádolják őket, hogy meg akarják változtatni Románia külpolitikájának irányát. A román jobboldal — írja a lap — soha sem tűrte, hogy Románia külpolitikáját külső befolyásnak rendeljék alá, mindig a román érdekeket szolgálta. De kétségtelen, hogy a németek csak a világháborúban voltak Románia ellenségei, de ellenségből idők folytán barát lehet: miért ne lehetne a német nép is Románia barátja?

A jobboldal külpolitikai vonzalma napról napra erősebb lett Németország iránt; Olaszországgal szemben nem érzett annyi rokonszenvet, mert annak politikájából hiányzott az „egészséges“ antiszemitizmus. Ami sajtáságosságot kölcsönzött a Cuza—Goga-politikának, az az volt, hogy támadásaik nem a kormány ellen irányultak, amely látszólag fenntartotta francia irányát, hanem a nemzeti parasztpárt „kommunista-frankofil“ felfogása ellen. Az új politikai orientálódás kérdése lassanként a sajtóba is utat talált. Augusztus 9-én a maga is nacionalista Panfil Seicaru tette szavá a dolgot egy „Külpolitikai ABC“ című cikkben. ’

Cikkét azzal kezdi, hogy reggel levelet hozott a posta, melyben egy ifjú felvilágosítást kér tőle az új, nacionalista német orientáció dolgában.

Országunk főellensége, — írja az állítólagos levélíró — a kommunizmus és mivel ma Hitler Németországa a kommunista Oroszország legengesztelhetlenebb ellensége: Romániának nem lehet jobb és megbízhatóbb szövetségese és védelmezője, mint a hatalmas német állam. Romániának rokonszenves kell, hogy legyen Németország megalkuvást nem ismerő törekvése is, hogy a zsidóságot kizorítsa az országból, aminek céljából az antiszemitizmust állami doktrínává tette.

A probléma — feleli Seicaru — nem ilyen egyszerű.

Igaz, hogy mi, románok, a kommunizmus ellenségei vagyunk, antiszemitizmusunk is elég hatalmas az országban. De ne felejtjük, hogy egy békeszerződés részesei vagyunk, mely új területeket adott nekünk. Ez bizonyos kapcsolatokat tételez fel.

Magyarország az olasz-osztrák megegyezés részese lévén, annak révén, mikor a német-osztrák megállapodás létrejött, szintén német befolyás alá, Németország karjai közé került; Németország pedig nemcsak elméleti ellensége a békeszerződéseknek, hanem tényleg, pozitív küzdelmet folytat Versailles ellen, amit követni fog St. Germain, Trianon és Neuilly. Hogy Magyarország Berlinhez csatlakozott, az nyilván azt jelenti, hogy számít lépésének hasznára: valószínűleg a millenáris Magyarország legalább részben való helyreállítására.

A mi politikánk csak hasonló lehet; egy német irányú politika részünkről határainknak nemcsak platonikus elismerését, hanem azoknak garantálását kell, hogy feltételezze.

Vájjon van-e valami oka Németországnak, hogy ilyen kötelezettséget vállaljon velünk szemben?

Bármily csábító Hitler antikommunista állásfoglalása, annál sokkal ékesenszólóbb a román nacionalizmus parancsa: a határok sértetlensége és mélyeséges tisztelet az iránt a háborús generáció iránt, melynek hősiessége létrehozta Nagy-Romániát.

E cikket közölte a kolozsvári „Romania Nona“ is és főszerkesztője, Zaharie Boila, Maniu unokaöccse, megjegyzéseket fűzött hozzá:

A háború kikerülhetetlen — írja — s a háborús felek között egyik oldalon lesz Németország és a világháború legyőzöttjei, a másik oldalon Francia- és Oroszország.

Mi történik Romániával?

Ha Németország győz, megmenekülünk a bolsevizmustól, de felosztják országunkat. — Ha Oroszország és Franciaország győz, fennmarad Nagy-Románia, de nem kerülhetünk el egy hatalmas szociális meg-rázkódtatást. Mindenképpen rossz.

Az első pillanatra úgy tetszik, hogy nincs választás. Pedig tényleg egyszerűbb, mint gondoljuk. Nagy-Románia a mi létünk — a bolsevizmus ellenben csak betegség, mely megtámadja a szervezetet, de kipusztítható és hatása megszüntethető: betegség, de nem halál. Kockázatos dolog volna egy betegnek olyan orvosságot adni betegségére ellen, ami megsemmisíti a bacillust, de megöli a beteget.

Mi már voltunk hasonló helyzetben s nem pusztultunk el. 1917—18-ban orosz bolsevikiek voltak szövetségeseink, anélkül, hogy kommunistákká lettünk volna. A történelemben is volt ennek számos példája: a jakobinus Franciaország visszautasította a külföldi segílyt a radikalizmus ellen és a maga erején talpra állt. Németország 1918-ban szocialista kezekbe került és nemzeti érzése és faji erényei megmentették. Ugyanez történt a háború után Magyarországgal, Bulgáriával és Törökországgal.

A kommunizmus ellen érzett minden ellenszenvünk ellenére se mondhatunk le nemzeti létünkéről, mely, ha elpusztul, helyreállíthatatlan. A mi dogmánk: Romania Mare! Műiden egyebet, célokat, követelményeket, vagyont, szenvedést alá kell, hogy rendeljünk e dogmának, érte meg kell, hogy hozzunk minden áldozatot, vért, érzést, életet.

E HAZI KÜLPOLITIKAI viszálykodásokba augusztus végén beleszapott egy bomba. Augusztus folyamán Goga Octavián több hetet töltött Németországban s tapasztalatairól az „Universul“ augusztus 28-i számában hosszú interjúban számolt be. Nyilatkozatának legnagyobb része minket nem érdekel, de annak külpolitikai része a következőképpen szólt:

„A revízió ma a német politikai felfogás alapvető fundamentuma, de csak ennek a népnek a területi követeléseit foglalja össze, anélkül, hogy más népek igényeit felkarolná. E revízió alapja a nemzetiség joga: az etnikai határok azonossága a politikai határokkal. Az én krédóm a nemzeti elv volt, rettenetes lelki harcok között ez irányított engem küzdelmeimben. Népünk életösztonei ezzel az igazsággal forrtak össze. Mikor ez az elv győzedelmeskedett s mi élvezői vagyunk vívmányainak, megtagadhatjuk-e ennek jogosultságát mások számára? A gondolkozás bírósága előtt mi, akik a nemzeti alapon egyesültünk, mondhatjuk-e mi bűnösnek az augsburgi német kezet, mely meg akarja szorítani a linzi német kezet? Mi, akik az érzelmek könnyes egyesülésének napjaiban születünk, megtagadhatjuk-e Grülpärzertől, hogy egyesüljön Goethével és Beethoventől, hogy egyesüljön Wagnerrel és együttesen keressék a politikai működés összeforrását a német nép körében? Én nem ismerem azt az erkölcsi rúgékonyaságot, mely kétféle erkölcsöt diktál. De azt se érteném meg, hogy miként tagadhatná meg a német nacionalizmus azokat a jogokat tölem, melyekre a maga törekvéseit alapítja. Ha Németország támogatná azokat a revíziós törekvéseket, melyek a román határokat akarják megváltoztatni, melyeket az etnikai erők szerint húztunk meg, ez azt jelentené, hogy feladja azokat az elveket, melyekre a német revíziós törekvéseket alapítja. Ezért nem tudok hinni abban az értelmetlenségben, amit a német egészséges észjárás is vissza kell, hogy utasítson. M i n d -

ehhez hozzá kell tennem berlini felelős tényezők kategorikus kijelentéseit, akik megcáfolják az e téren tett hamis állításokat, mert számot vetnek azzal, hogy Németország és Románia között csak úgy állhat fenn normális viszony, ha elismeri területi integritásunkat.“

A nyilatkozatnak az adott különös érdekességet, hogy azt pár nap múlva közölte a „Völkischer Beobachter“, kihagyva belőle azokat a sorokat, melyeket, hogy ne ismételjem, fennebb ritkított betűkkel nyomtattunk le.

A sajtónak ez természetesen szemet szúrt: miért hagyta ki a német hivatalos a „felelős tényezőknek“ éppen ezt a nyilatkozatát, amely Románia szempontjából a legfontosabb? Adott-e valaki Gogának csakugyan ilyen kijelentést? Hazudik-e valaki, vagy tagad? S kinek érdekében tagad, vagy hazudik?

Az esetet nehéz volt objektíve ítélni meg. A jobboldali sajtó azt hitte, hogy Goga felült, felült Hitlernek, mert a „felelős tényező“ alatt őt sejtették; s Románia csalódott Németországban. A „Porunca Vremii“, ez az élesen jobboldali újság, a németek eljárását, Hitlert, „Völkischer Beobachter“-t, őszinteség hiányának tartotta. „Mi sokszor rámutattunk,“ — írta — „Berlin kalandos magatartására s kifejezést adtunk kívánságunknak, hogy hozza Németország hivatalos formában nyilvánosságra álláspontját a tekintetben, hogy az ő revíziós törekvése érinti-e vagy sem a román határokat. Hogy lássunk tisztán! Mert tény, hogy erre vonatkozóan soha sem adtak biztosítékot s Goga nyilatkozatából a hivatalos lap kihagyta a legfontosabb sorokat.“ De a lap tudja vigasztalni magát: a német nép — írja — tiszteletben tartja a román határokat s ezen nem változtat a „Völkischer Beobachter“ magatartása, ami, a végén érthető is, mert a román határok bevallott garantálásával Németország elvesztené Magyarország barátságát, nyerni pedig nem nyerne semmit, mert a kisantant államai Franciaország táborában vannak.

A jobboldali sajtó mentegette Gogát, hogy nem az ő hibája, ha Berlinben tévedésbe ejtették. A „Curentul“, mely Goga interjúját közölte, szintén visszatért a kérdésre s arra kérte a közönséget, hogy tanúsítson „prudencia românească“, megfontolást — azaz ne higgyen a németnek. Augusztus elején, — írta a lap — éppen akkor, mikor Goga Berlinben járt, magyar vezérkari tisztek voltak ugyanott s rövid idő múlva maga Horthy látogatta meg Hitlert. Nyilvánvaló, hogy háború esetén Németország és Magyarország együtt lesz. A magyar revíziós törekvések sem képeznek titkot s bár kétségtelen, hogy Románia petróleumával, a feketetengeri kijáráttal nagyobb értéket képez Németország számára mint Magyarország s ezért garantálnia kellene határait — de erről hiába beszélünk: a német-román barátság csak egy eshetőség, a német-magyar szövetség valóság. „Ne vezessen minket tévútra a szöke Loreley“, végzi cikkét Seicaru.

Gogát különösen a nemzeti parasztpárt támadta. Madgearu annak a véleményének adott kifejezést, hogy Gogából bolondot csináltak Berlinben s a párt hivatalos lapja, a „Dreptatea“ nap nap után hosszú cikkeket írva, minden alkalommal hét kérdést intézett hozzá,

hogyan nevezze meg, kik azok a „felelős tényezők“? Miért hozta nyilatkozatát megcsonkítva a „Völkischer Beobachter“? Melyik oldalon van az igazság: az ő nyilatkozatában, vagy Horthy és Hitler találkozásában? És utolsó kérdésképpen: Léven a viszony Német- és Magyarország között olyan, amilyen: keresheti-e Románia Németország barátságát?

Végül rászánta magát Goga és felelt: „Az az ember (Madgearu) beszélhet gazdasági kérdésekről, ha valaki meghallgatja — de mikor a román vérről van szó, akkor román vér beszéljen: ez a vér előjoga. (Madgearu t. i. örmény eredetű.) Három hét óta faggatnak, hogy miért nincs szó a határok biztosságáról? Akik ezt kérdezik, azoknak azt mondom: koncentrációs táborba velük! Ez lesz feleletem számukra, mikor hatalomra kerülök.“

Kik ezek? — kérdezte gúnyosan az „Adevérul“ — akik előtt a koncentrációs tábor jövője áll? Első sorban bizonyosan Maniu, aki pár napja hogy kijelentette, hogy „hazaáruló“ mindenki, aki német-barátságról beszél. Aztán bizonyosan Mihalache, Lupu, Filipescu, az „Epoca“, a „Dreptatea“ és — mondja — bizonyosan mi, a „Dimineaşa“ és az „Adevérul“ és főképpen Nicolae Titulescu, akit „a jólismert körülmények között most telepítettek ki a kormányból.“

A Goga viszálykodás ebben az időben véget ért, nem anélkül, hogy Goga később nagy elégtétellel ne hivatkozott légyen Rosenberg ismeretes revíziós cikkére.

MINDEZ MINTHA NYOMTALANUL siklott volna el a kormány feje felett, mintha mindez nem érintette volna. Trónbeszédben, pártértekezleteken, pártgyűléseken a stereotip jó viszonyt minden, még a szomszédos államokkal is, és külpolitikájának változatlan irányát hangoztatta. S tette, mikor mindenki látta, hogy liberális párt és kormány erősen jobboldalra hajlik, belpolitikában nyíltan, külpolitikában óhajtva, de nem merve.

Júliusban ismét kormányválság híre kelt. Mint mindig hasonló esetben, Titulescu összeszedte magát Montreux-ben s jött Bukarestbe, hogy rendet csináljon. A július 15-i „Le Temps“ ugyanis cikket közölt Románia okulása végett s megírta, hogy a német-olasz hegemónia a kisantant országainak romlását jelentené. „Titulescu ellensúlyozhatná morális súlyával s Románia, ha védeni akarja vitális érdekeit, nem követhet más politikát, mint mostani külügyminiszterének Franciaországgal való barátságára és a kisantanttal és a balkáni blokkal való együttműködésre alapított politikát.“ Ez világos volt.

Titulescu tehát eljött Bukarestbe, tárgyalt uralkodójával, a miniszterelnökkel, a pártvezérekkel s július 15-én megjelent a kommuniké, hogy „a kormány szolidáris a külügyminiszterrel“. Az egyik lap szerint „a válság elsimult, egyelőre nem lesz baj.“ De kérdi: „vájjon úgy történt-e minden, mint Titulescu számította?“

Augusztus 31-én, minden előzetes bevezetés nélkül Tătărescu rövidesen beadta az uralkodónak lemondását, aztán új megbízást nyerve, újraszervezte a kormányt s abból kihagyta Titulescut. Csak egy sürgönnyel értesítette, a mellőzés okául adva, hogy pártkormányt

akart alakítani; melyben Titulescunak, pártokon kívül állván, nem lehetett helye. Titulescu csaknem belehalt a rettenetes megalázásba.

A közvélemény különböző felfogással fogadta menesztését. Az ellenzék fel volt háborodva s nem bírta eléggé magasztalni a bukott államférfiút s a rettenetes kárt, ami az országot érni fogja. „Aveam un om trimis de Dumnezeu“, írta a „Soha“, a nemzeti-parasztpárt egyik lapja: Isten-küldötte ember volt Titulescu.

Cuzáék, Gogáék másként ítélték meg a dolgot.

„A személye körüli hivatalos láрма elülése után, hivatalos ágensek és cenzúra nélkül ma már objektíve ítélnünk Titulescu felől“, — írta a Jara Noastră — Titulescu kétségkívül tehetséges ember, hibája, hogy igen nagyra tartotta tehetségét. Igen sokra becsülte magát. Legkisebb cselekedetét is olyan ügyesen találta fel, mintha a legfontosabb és legkülönösebb lett volna. Környezete elhitette vele, hogy nélkülözhetetlen s lassankint e hitet másokra is ráerőszakolták. Hogy Titulescu nélkül veszélyben vannak Románia határai; hogy a revíziós mozgalom újra feltüti fejét. Mit csinálunk Titulescu nélkül? mondogatták.

Voltak, akik azt hitték, hogy Titulescu nélkül nem lehet kormányt alakítani. ..

Vannak emberek, akik szeszélyeik révén nagyok.

Titulescu nagyra akart lenni költségei által, hogy egész emeletet bérelt ki hotelekben, folyton úton volt távol az országtól. Hitler a legegyszerűbb körülmények között él s mégis elképzelhetetlen tekintélye van, Mussolininek szintén. Titulescu pazarlással akarta elérni azt. Senki sem lehet több, mint amennyi. ..

Titulescu el akarta vinni Románia hírét mindenüvé, Bukarestet nemzetközi központtá akarta tenni. Bukarestben akarta üléseztetni a népszövetséget. A Sturdza-palotában egy fantáziában és teméntelen hiúságban bővelkedő miniszter ült.

Most itt a bukás. Aki tegnap minden volt, ma semmi. Azt mondják, hogy Napóleont száműzetésébe követték tábornokai, kamarásai, akik nem akarták elhagyni. Titulescut abban a pillanatban elhagyták lakájai, amint megbukott. Elég jellemző egy nagy emberre nézve.“

A „Tara noastră“ e jellemzésénél erősebb kritikát mondott Titulescu és politikája felett Zelea Codreanu, aki ma kétségtelenül tekintély és politikai személyiség Romániában. November végén magához a királyhoz fordult Codreanu s egy memorandumban hívta fel az uralkodó figyelmét a román nép által követelt külpolitikára. Elsősorban azt kéri az uralkodótól, hogy hozasson törvényt az iránt, hogy „mindenki, aki Románia külpolitikájának vezetésére befolyással van, vagy arról véleményt nyilvánít: azért fejjével felelős.“ S nemcsak a miniszterek és újságírók és törzsszabó politikások fejét követeli, hanem a királynak is azt ajánlja, hogy „több bátorságot tanúsítson Románia külpolitikájának intézésében.“ „Ha“ — írta — abba a szerencsétlen és tragikus helyzetbe kerülnénk, hogy a bolsevik hatalmak (Franciaország, Oroszország, Anglia) oldalán kellene, hogy küzdjünk azok ellen a keresztény hatalmak (Németország, Itália, Magyarország) ellen, melyek a civilizációt védik, kijelentem, hogy revolverrel fogom lelőni mindazokat, akik ide vezetnek s mert nem követhetem el azt a becstelenséget, hogy megszökjem, öngyilkosságot fogok elkövetni.“ Aztán a külpolitikára térve át, kijelenti, hogy „nincs szükség kisantra, balkán-biokra; aki hisz ezekben, nem ért a politikához... E tekintetben meggyőződése, hogy az az ember, Titulescu, a legnagyobb bűnt követte el a román állammal szemben.“

A baloldali pártok ilyen elismerése mellett távozott Titulescu s utóda Antonescu lett, aki mindezek ellenére is számtalanszor kijelentette, hogy Románia külpolitikája nem fog semmiben változni.

A NEMZETI-PARASZTPÁRT kolozsvári lapja, a „Patria“, az erdélyi románság újsága, november 4-1 számában első lapján, vezető helyen írta:

„Azon a napon, melyen II. Carol, Románia királya és Benes, Csehszlovákia elnöke megerősítette a kisantant szolidaritását és barátságát a békeszerződésekkel biztosított történeti jogok megvédése céljából, ugyanazon a napon Milánóban Mussolini különösen brutális formában fejezte ki a revíziós politikát.

Ugyanezen a napon, melyen a kisantant államai egy antireviziós front szorosabb kapcsolatába léptek, Mussolini kijelentette, hogy támogatja, sőt kieszközli a Dunavölgyi államok határainak revízióját, hogy igazságot szolgáltatson Magyarországnak, a békeszerződések nagy megcsönkítettjének’.

Mussolini revíziója elsősorban Románia ellen irányul. Milánói beszéde minket illet és minket fenyeget, mert az ő ‚magyar igazsága’, melyet emleget, a román nép egységének és integritásának széttörését és Erdélynek újra idegen uralom alá való jutását jelentené.“

Mussolini beszéde nagyon kínos meglepetést keltett Romániában: ezt senki sem várta: Románia azt várta a „nagyobbik latin testvértől“, hogy a jó viszonyt úgy értelmezze, hogy nemcsak nem támogatja a revíziós törekvéseket, hanem egyenesen antireviziós politikát folytat. Ezért dicsérték Itáliát és Mussolinit. Ugyanannak a vasárnapnak a délutánján, melyen Mussolini beszéde elhangzott, Iorga tartott előadást pártjának, a nemzeti demokratáknak: „Határaink védelmének politikája mellett van egy másik, a faj politikája, melyben hiszek: ezért hiszem, hogy bűn volna elzárni az utat Olaszország felé. Azok, akik bármiféle érdekből sértegetik Itáliát s azt a zseniális férfiút, Mussolinit, megérdemlik, hogy a latin faj ellenségéül tekintsük, melynek nemzetünk is tagja.“

Hogy Mussolini állásfoglalását az egész közvélemény idegenül, némely része felháborodással fogadta: az természetes. Érdekes az, hogy a különböző irányzatok miként próbálják saját állásfoglalásukat az új helyzettel összeegyeztetni; mert Romániában valóban széleskörű rokonszenv él Olaszország és rokon- vagy ellenszenv a fasiszta uralom iránt.

A radikális sajtó felhasználta az alkalmat, hogy átlátszó hipokdizissel, hazafias színekbe burkolózva, magyarázza antifasizmusát.

„Ha mi bíraltuk az olasz politikát“, — írta például az Adevéru — „azt nem azért tettük, mert mint meggyőződéses demokraták nem lehetünk rokonszenvvel a faszizmus iránt, hanem tettük abból a meggyőződésből, hogy a revizionizmus útján haladó, a népszövetséget lekicsinylő olasz politika, mely a tekintély és erő elvét kultiválja, kiengesztelhetetlen ellentétben áll azzal a politikával, melyet Románia kell, hogy kövessen: a szerződések tiszteletben tartását és a népszövetséggel való együttműködést.“

Nehezebb volt Cuzáék helyzete, kik állandó rokonszenvet tanúsítottak Mussolini iránt. A „Tara Noastră“ szerint Mussolini beszédének Romániát illető részének egyszerű magyarázata az, hogy Erdély

román föld lévén, Romániához történt csatolása nem képez „igazságtalanságot“ Magyarországgal szemben. Sőt, — mondja a lap — „mi nem hisszük, hogy Mussolini komolyan támogatná a revíziós törekvéseket az utódállamokkal szemben. A valóság az, hogy Mussolini igazságának más magyarázatot adnak Rómában és mást Budapesten.“

A beszéd a tüzet és a vizet, kormányt és nemzeti-parasztpártot is összehozta: ugyanazokkal a szavakkal írt sajtójuk.

A liberális párt kolozsvári hivatalos lapja, a „Napunea Românească“ ezt írta:

„Az igazságot Magyarországnak“ kiabálása logikusan kell, hogy a revíziót Olaszország terhére is jelentse, amely ország szintén gyarapodott a „nagy megcsonkított“ rovására. Vájjon hajlandó abba belemenni a duce? Bizonyosan nem. S vájjon hogyan egyeztetni össze a határrevíziót jugoszláv barátságával, ha Magyarországot vissza akarja állítani régi határai között? Veszedelmes játékot kezdett Mussolini, ami nem fog hazájának hasznára szolgálni.“

Ugyanebben a hangnemben kérdi a nemzeti-parasztpárti „Dreptatea“: „Mit szólna Olaszország, ha Anglia „igazságot“ követelne Ausztria számára? Ugyanezt a kérdést tehetjük fel mi, Románia, Fiúmét illetőleg. Ha olyan melegen érez Mussolini Magyarország iránt, mért nem adja vissza neki Fiúmét? Fiume magyarabb volt, mint Erdély.“

Mindennél az újságírásnál több súlya van Maniu nyilatkozatának, mely mindjárt a milánói beszéd után jelent meg a hozzá közel álló „Romania Nouă“-ban. Maniu volt az, aki 1918 novemberében először mondta ki a szót Erdély elszakadásáról és ő az, aki ma is egyedüli valóságos vezére az erdélyi román gondolatnak és románságnak.

„Mussolini legutóbbi milánói beszéde mélyen sérti a román népet. A beszéd világos értelme a trianoni szerződés módosítása: határaink megcsonkítása. Határozottan tiltakozom igazságtalan tételei ellen, melyek Európa általános érdekei szempontjából is veszedelmesek.

A magyar nemzet országa, ahelyett, hogy megcsonkított volna, valóságos népi határai között maradt s a régi Magyarországból csak néhány magyar csoport vált el, olyan, melyet rendszeresen megszervezett beszivárgások útján mesterségesen alakított a nemmagyar népeket elnyomó, ellenséges államhatalom. Ezen elidegeníthetetlen jogunk tudatában utolsó csepp vérünkig, végső erőnkkel fogjuk védeni határainkat...

A jelen pillanatnak különösen az erdélyiekre és a bánátiakra súlyos fenyegetéseivel szemben, egy pillanatot kell, hogy szenteljünk annak a meggondolásnak, mellyel megláthatjuk azt a külső és belső veszedelmet, amit a politikai erők szétporlasztása okoz, amit én annyiszor kárhoztattam.

De bármilyen aggasztók legyenek az utóbbi idők jelenségei, nincs okunk sötétenlátásra. Hatalmas szövetségeseink vannak, nagy nyugati demokráciák vigyáznak a békére, nekünk pedig elég nemzeti erőnk van, hogy azt teljes sikerrel állíthassuk nemzeti vagyonunk védelmének szolgálatába.

A pillanat parancsa az: tökéletes lelki és katonai felkészülés, nemzeti összefogás, cselekvési egység és komoly kísérlet a rosszul értesült Rómától a jól értesült Rómához vezető út megtalálására.“

Lapjának egy másik száma a régi stílusban hozzátette ehhez: „A békeszerződések változtathatatlanok voltak és azok maradnak. Pár millió román szabadult fel általuk évezredes nyomás alól, a magyar feudális arisztokrácia jármából, akik most krokodil könnyeket hullatnak Mussolini előtt.“

MINDEZZEL, MILÁNÓI BESZÉDDEL, külpolitikai irányok kitűzésével, nyíltan nem törődött a kormány. Fenntartotta a szuppozíciót, hogy külpolitikája nem változott és Titulescu távozásának sincs a német-francia orientációhoz köze. Ugyanabban az időben, mikor Mussolini beszéde elhangzott, Carol király Prágában járt Benes látogatására s Antonescu, az új külügyminiszter kijelentette a sajtónak, hogy a kisantant államainak egyetértése nagyobb, mint valaha, de Milánót egy szóval sem említette. Annál többet beszéltek róla december elsején, amikor eddig nem látott pompával és zajjal ünnepelte az ország Nagy-Románia és az új határok létrejöttét. Győzelmi kaput szenteltek fel, parlamenti díszülést, hálaadó istentiszteletet tartottak, melyeken résztvettek a kisantant államainak törvényhozási küldöttségei, melyek biztatóan hangsúlyozták az egyetértést és a határok sértetlenségét.

Az ünnepségeken jelen volt egy francia katonai küldöttség is, melynek vezetője, Mitterhauser tábornok, a francia vezérkar nevében jelentette ki, hogy a francia hadsereg úgy, mint húsz évvel előbb, most is kész a közös ideálokért, demokráciáért és Románia területi integritásáért fegyvert fogni, hogy megvédelmezze „egy igazságos béke eredményét, egy ezeréves jogtalanság kiköszörülését“.

Ebben a légkörben fogadta Bukarest Milánót.

SZÁSZ ZSOMBOR